

УДК: 004.8(4-672EU)

Biblid 1451-3188, 24 (2025)

Год XXIV, бр. 89, стр. 221–238

Изворни научни рад

Рад примљен 25. 01. 2025. године

Рад одобрен 14. 02. 2025. године

DOI: https://doi.org/10.18485/iire_ez.2025.24.89.11

CC BY-SA 4.0

ЕВРОПСКА КАНЦЕЛАРИЈА ЗА ВЕШТАЧКУ ИНТЕЛИГЕНЦИЈУ

*Драгана ДАБИЋ**

Анотација: У августу 2024. године ступила је на снагу Уредба Европске уније о утврђивању усклађених правила о вештачкој интелигенцији (познатија као Акт или Закон о вештачкој интелигенцији). Овај правно обавезујући инструмент поставља правила за развој, стављање у промет, пуштање у рад и употребу система вештачке интелигенције у Европској унији (ЕУ). Као први опсежни правни оквир на свету о овој напредној технологији има за циљ да подстакне иновације, уз истовремену заштиту појединца од потенцијалне штете везане са применом система вештачке интелигенције. Уредба такође укључује још увек недовољно разрађене механизме управљања који су оријентисани ка постизању њене делотворне примене на територији држава чланица. У том смислу, основана је и Европска канцеларија за вештачку интелигенцију која би требало да постане стожер стручног знања на нивоу Уније и темељ јединственог европског система управљања овом напредном технологијом. У раду се истражује њена улога као центра експертизе и важне институције за обликовање политике и пракси вештачке интелигенције на нивоу ЕУ. Такође се разматрају и њени оснивачки принципи, оперативни статус, мисија и задаци, као и сарадња са релевантним актерима. Критичко испитивање открива потенцијалне изазове као што су преклапања надлежности, ризик од гушења иновација прекомерном регулативом и

* Институт за међународну политику и привреду, Београд. Е-mail: ddabic@diplomacy.bg.ac.rs.
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-6427-4244>.

Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта: „Србија и изазови у међународним односима 2025“, којег финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2025 (евиденциони број: 200041).

бирокарска инерција. Ауторка закључује да се успех најновије европске иницијативе неће мерити искључиво по стопи усклађености правила која вежу добављаче вештачке интелигенције, што је формални мандат Канцеларије, већ и по опипљивим друштвеним користима које произилазе из одговорне примене система и модела вештачке интелигенције.

Кључне речи: ЕУ, Акт о вештачкој интелигенцији, Европска канцеларија за вештачку интелигенцију, модели вештачке интелигенције.

1) УВОД

Брзи напредак технологије вештачке интелигенције подстакао је ЕУ да предузме одлучне кораке у успостављању регулаторног и управљачког оквира који тежи свеобухватности, и који има за циљ да осигура безбедну, етичку, али и лукративну примену технологије вештачке интелигенције.¹ Централно место у овој иницијативи заузима Европска канцеларија за вештачку интелигенцију (у даљем тексту: Канцеларија), која би требало да прерасте у главни центар стручности ЕУ за управљање овом напредном технологијом. Наиме, од средине 2021. године европски законодавци раде на развоју правно обавезујућег инструмента којим би био регулисан развој, промет на тржишту, пуштање у рад и коришћење система вештачке интелигенције. Коначно, у јулу 2024. године Уредба ЕУ о утврђивању усклађених правила о вештачкој интелигенцији (тзв. Закон или Акт о вештачкој интелигенцији), објављена је у Службеном листу Европске уније. Уредба о вештачкој интелигенцији (у даљем тексту Уредба или Акт о вештачкој интелигенцији), ступла је на снагу у августу 2024. године, с тим да постаје оперативна након 36 месеци по ступању на снагу, тј. од 2. августа 2027. године. Наведено се, пре свега, односи на чл. 6. који регулише категоризацију високоризичних система вештачке интелигенције, док ће субјекти на које се односе правила из поглавља I и II Уредбе морати да их се придржавају већ од фебруара 2025. године.² Почетак примене Акта о вештачкој интелигенцији на нивоу ЕУ означава прекретницу у регулаторном систему надзора вештачке интелигенције. Док се његове одредбе примењују само на производе вештачке интелигенције у државама чланицама, очекује се да ће се његов домет и утицај проширити глобално. Европски званичници, хвалећи свој пионирски подухват, често истичу да законодавци широм света проучавају Европски акт о вештачкој интелигенцији, како би утврдили да ли

¹ "Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on Artificial Intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act)", *OJ L*, 12. 7. 2024.

² Видети: Уредба о вештачкој интелигенцији, чл. 113.

треба да следе вођство ЕУ и приступе усвајању сличног законодавства за регулисање примене вештачке интелигенције.³ Верује се да ће развојни тимови и ван ЕУ настојати да прилагоде своје производе новим европским стандардима услед деловања „Бриселског ефекта“. У том светлу посматрано, правне последице успостављања европског регулаторног оквира биће релевантне и за провајдере, увознике, дистрибутере и крајње кориснике широм света. Креатори политика у ЕУ снажно верују и много наде полажу у Бриселски ефекат. Од самог почетка Акт о вештачкој интелигенцији био је дизајниран имајући у виду његове екстериторијалне ефекте.⁴ Наднационална Канцеларија суочиће се са сложеним геополитичким приликама у којима различити национални интереси могу да закомпликују јединствено управљање, а велике европске компаније заостају у технолошкој трци.⁵ Канцеларији је дато у задатак да примењује Уредбу о вештачкој интелигенцији. У раду се истражује улога Канцеларије као центра експертизе на нивоу ЕУ. Претпоставка од које се полази јесте да ће се делотворност њеног деловања, у годинама које долазе, мерити њеном способношћу да уравнотежи прокламовани циљ подстицаја иновативности европских предузећа са новим регулаторним оквиром. Иако прва таква у свету, европска регулатива у домену вештачке интелигенције још увек није потпуна.⁶ У

³ Реч је о тзв. „ефекту Брисела“ или „Бриселском ефекту“, у зависности од превода. Термин је сковала Ану Бредфорд (*Anu Bradford*), да опише глобални домет Уније, у смислу ширења емуляције у другим правним системима. У својој првобитној формулацији, „Бриселски ефекат“ виђен је углавном као *de facto* феномен где компаније добровољно поштују правила ЕУ и стандардизују производа и услуге, упрошћавајући на тај начин своје пословне процесе. О *de iure* Бриселском ефекту говори се када земље ван ЕУ усвајају прописе сличне ЕУ. Видети: Anu Bradford, *The Brussels Effect: How the European Union Rules the World*, Oxford University Press, 2020, xiv.

⁴ Martin Ebers, “Truly Risk-based Regulation of Artificial Intelligence How to Implement the EU’s AI Act”, *European Journal of Risk Regulation* (2024), p. 18.

⁵ За скорији допринос литератури о глобалној технолошкој утакмици, где се јасно апострофира заостајање Европе, видети у: Reva, Goujon, “The Real Stakes of the AI Race: What America, China and Middle Powers Stand to Gain and Lose”, *Foreign Affairs*, December, 2024. Доношење Акта о вештачкој интелигенцији и оснивање Канцеларије у оквиру Комисије (наспрот могућности да она буде децентрализована агенција) могуће је посматрати као мали показатељ, односно делић слагалице коју европске елите последњих година граде не би ли Европу спремиле да преузме значајнију геополитичку улогу. За анализу настојања ЕУ да преоријентише своје деловање не би ли досегла политичку и економску моћ земаља попут САД и Кине, видети поглавље насловљено „Да ли је Европска унија на путу стратешке реоријентације: између жеља и могућности?“ у: Невена Станковић, *Србија и Европска унија: спољнополитичке дилеме, ограничења, импликације*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2024, стр. 126–133.

⁶ Иако је циљ Акта о вештачкој интелигенцији да заштити основна права, недостају јој правни лекови помоћу којих појединци могу захтевати обештећење за кршење прописа. Предлог директиве о прилагођавању правила о вануговорној грађанскоправној одговорности у вези са вештачком интелигенцијом из септембра 2022. године настоји да решењима у оквирима права и етике пружи неке од одговора на питања отворена у случајевима када се остваре

чланку се разматрају различити аспекти успостављања и функционисања новоосноване Европске канцеларије укључујући, између осталог, и њено оснивање и оснивачке принципе, правни и оперативни статус, мисију и задатке који су јој поверени, њену унутрашњу организацију и начин финансирања, сарадњу са релевантним актерима и телима, као и надзор који врши над спровођењем Акта о вештачкој интелигенцији.

2) МЕРЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

У Белој књизи о вештачкој интелигенцији из 2020. године Комисија се обавезала да ће подстицати увођење вештачке интелигенције и сузбијати ризике повезане са неким њеним употребама подстицањем изврсности и изградње поверења.⁷ Изради предлога Уредбе о вештачкој интелигенцији (2021) од стране Европске комисије, претходило је доношење већег број докумената на нивоу Уније.⁸ Реч је о резолуцијама, декларацијама, стратешком документу, координаном плану, етичким смерницама, поменутој „Белој књизи“, процени утицаја, извештајима итд. Након интензивних преговора и усаглашавања ставова, у децембру 2023. године, Европски парламент и Савет постигли су договор у погледу предлога Уредбе о утврђивању усклађених правила о вештачкој интелигенцији.⁹ Значајно је истаћи да Предлог уредбе није имао ниједну тачку о Канцеларији за вештачку интелигенцију, док коначни текст Уредбе која је, као што је напред наведено, недавно ступила на снагу има најмање седам тачака које директно или индиректно говоре о појединим питањима од значаја за Канцеларију. Треба имати у виду околности да комплексност управљања овом напредном

ризички повезани са употребом система вештачке интелигенције. Доношење ове Директиве омогућило би примену усаглашених правних правила о вануговорној грађанској одговорности на нивоу ЕУ, чиме би се побољшали услови за увођење и развој модела и система вештачке интелигенције на унутрашњем тржишту, спречила расцепканост правила на нивоу држава чланица и повећала правна сигурност. Детаљније о овоме видети у: Драгана Дабић, „Предлог директиве о одговорности за вештачку интелигенцију“, *Европско законодавство*, 87–88/24, стр. 308–328.

⁷ European Commission, “White Paper on Artificial Intelligence – A European approach to excellence and trust”, COM(2020) 65 final, 2020.

⁸ “Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act) and amending certain Union legislative acts”, Brussels, 21. 4. 2021, COM(2021) 206 final.

⁹ Драгана Дабић, „Предлог регулаторног оквира Европске уније о вештачкој интелигенцији“, *Европско законодавство*, 86/24, Београд, 2024; „Предлози за успостављање регулаторног оквира вештачке интелигенције на међународном плану“, у: Срђан Радуловић (ур.) *Динамика савременог правног поретка*, Универзитет у Приштини, Правни факултет у Косовској Митровици, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Институт за упоредно право, Косовска Митровица, 2024.

и брзо развијајућом технологијом поспешује централизацију и јачање надлежности и овлашћења заједничких институција и тела на рачун националног нивоа. Циљ је постићи што виши степен ефикасности, ефективности, па и економичности у примени модела и система вештачке интелигенције у пракси. Поред осталих, креирана је потпуно нова институција Уније – Европска канцеларија за вештачку интелигенцију.¹⁰ Одликују је незанемарљиве надлежности у систему управљања ЕУ вештачком интелигенцијом на више нивоа, док се као њен „кровни“ задатак, поред примене предметне Уредбе, може издвојити – развијање стручног знања и способности Уније у области вештачке интелигенције.

3) УСПОСТАВЉАЊЕ (ОСНИВАЊЕ) КАНЦЕЛАРИЈЕ

Европска комисија је Одлуком од 24. јануара 2024. године успоставила Европску канцеларију за вештачку интелигенцију.¹¹ Одлука је ступила на снагу 21. фебруара 2024. године. Канцеларија је временски успостављена пре доношења Уредбе, односно Акта о вештачкој интелигенцији. Уредба укључује још увек недовољно разрађене механизме управљања који су оријентисани ка постизању њене делотворне примене на територији држава чланица. Између осталог, и за ту сврху је претходило оснивање Канцеларије. Дакле, може се рећи да је у току фаза имплементације и стандардизације. Уредбом је предвиђено да „Комисија путем Канцеларије за вештачку интелигенцију развија стручно знање и способности Уније у области вештачке интелигенције“.¹² Државама чланицама је стављено у дужност да олакшају спровођење задатака поверених Канцеларији, како је то предвиђено Уредбом.¹³ Предвиђено је да је то тело Европске комисије и да га је она успоставила, дакле новоформирана јединица унутар Европске комисије. С друге стране, она је у Уредби формално представљена као једно од самосталних тела на нивоу Уније. О специфичном положају Канцеларије унутар институционалног система ЕУ, више ће бити речи у наредном одељку. У ширем контексту, требало је поставити темеље јединственог система управљања вештачком интелигенцијом на нивоу Уније, успостављањем организације (структуре) од које се очекује да надгледа напредак модела

¹⁰ Поред Канцеларије, институционални оквир европског система управљања вештачком интелигенцијом на више нивоа чине и: Европски савет за вештачку интелигенцију, Саветодавни форум, Научно повереништво независних стручњака, као и надлежна тела земаља чланица.

¹¹ “Commission Decision of 24 January 2024 establishing the European Artificial Intelligence Office”, OJ C/2024/1459, 14. 2. 2024.

¹² Уредба 2024/1689, чл. 64. став 1.

¹³ Уредба 2024/1689, чл. 64. став 2.

вештачке интелигенције, да буде у интеракцији са научном заједницом и осталим релевантним актерима, да има важну улогу у истрагама, тестирању и примени прописа, али и да остварује глобалну улогу. Канцеларија је конципирана тако да предузима активности у складу са интерним поступцима Комисије. Њеним успостављањем не доводе се у питање функције других служби Комисије у њиховим областима надлежности, као ни функције Европске службе за спољно деловање у области заједничке спољне и безбедоносне политике. Канцеларија би требало да обавља своје задатке, при чему се нарочито мисли на издавање упутстава, тако да се не удвостручују активности које релевантна тела, канцеларије и агенције Уније спроводе на основу секторских прописа.¹⁴ Њоме се истовремено обезбеђује стратешки, доследан и сврсисходан, али и специфично европски приступ вештачкој интелигенцији на међународном палну, чиме постаје главна референтна тачка на нивоу Уније. ЕУ настоји да уз помоћ Канцеларије обезбеди да вештачка интелигенција примењена на њеном тлу буде безбедна и поуздана. Очекивања су да она постане стожер стручног знања о вештачкој интелигенцији на нивоу ЕУ и темељ је јединственог европског система управљања овом напредном технологијом. Канцеларија сарађује са државама чланицама и широм стручном заједницом путем наменских форума и стручних скупова ради обезбеђења добре информисаности у вези са доношењем одлука. У поменутим форумима и скуповима су обједињена знања научне заједнице, индустрије, заједница за стратешко промишљање, цивилног друштва, чиме се обезбеђује да се њихови ставови и стручно знање узму у обзир. Даље, Канцеларија се заснива на претпоставци свобухватног увида у екосистем вештачке интелигенције, укључујући даљи напредак у њеним способности.¹⁵ Очекује се да подстиче темељно разумевање потенцијалних користи и ризика по друштво и привреду. Комисија је у јануару 2024. покренула иновативни пакет за вештачку интелигенцију у циљу подршке у развоју вештачке интелигенције *start-up* и малих и средњих предузећа, а која је у складу са вредностима и правилима ЕУ. Иницијатива „GenAI4EU“ и Канцеларија били су део тог пакета и заједно су допринели развоју нових случајева употребе и нових примена у 14 европских индустријских екосистема, као и у јавном сектору. Подручја примене укључују роботiku, здравље, биотехнологију, производњу, мобилност, климу и виртуелене светове.¹⁶

¹⁴ Преамбула Одлуке о оснивању Канцеларије, тач. 5–7.

¹⁵ European Commission, “Shaping Europe’s digital future”, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/ai-office>, 23/01/2025.

¹⁶ *Ibid.*

4) СТАТУС (ПОЛОЖАЈ) КАНЦЕЛАРИЈЕ

Правни статус Канцеларије је важан за њену оперативну ефикасност. За потребе тумачења, примене и извршавања предметне уредбе дата је и дефиниција Канцеларије.¹⁷ Из датог појмовног одређења Канцеларије, недвосмислено произлази да је она успостављена од стране Комисије, на основу њене посебно донете одлуке, као њено помоћно тело, са функцијама да доприноси спровођењу, праћењу и надзору система вештачке интелигенције и модела вештачке интелигенције опште намене и генерално у управљању вештачком интелигенцијом на нивоу Уније. У статусном смислу, Канцеларија је део административне организације („структуре“) Главне управе за комуникационе мреже, садржаје и технологије.¹⁸ Образована је од и у оквирима Комисије, што значи на нивоу постојеће институције Уније. Јединствено је организована и опремљена за подршку приступу вештачкој интелигенцији. Има кључну улогу у примени одредаба Акта о вештачкој интелигенцији, нарочито за: вештачку интелигенцију опште намене, подршку развоју и употреби поуздане вештачке интелигенције, као и у задацима остваривања међународне сарадње. Такође, има незаменљиву улогу у подршци управљачким органима у државама чланицама у спровођењу њихових задатака. Из напред констатованог произлази да Канцеларија није субјект у праву, јер нема својство правног лица. Она није агенција ЕУ, којих у овом тренутку Унија броји 36 (тзв. децентрализованих агенција).¹⁹ Она је помоћни орган (тело) Комисије у извршавању њених надлежности, а с друге стране је формално у Уредби представљена као посебно тело и посебном одлуком Комисије „основана“. У погледу институционалног идентитета, Европска

¹⁷ Она се дефинише као: „Комисијина функција доприношења у спровођењу, праћењу и надзору система вештачке интелигенције и модела вештачке интелигенције опште намене и у управљању вештачком интелигенцијом која је предвиђена у Одлуци Комисије од 24. јануара 2024“; упућивања на Канцеларију у предметној уредби тумаче се као упућивања на Комисију. Уредба 2024/1689, чл. 3. ст. 1. тач. 47.

¹⁸ Одлука, чл. 1. став 2.

¹⁹ Важно је напоменути да тачан број агенција ЕУ зависи од ширине обухвата самог појма. Примера ради, у чланство Европске мреже агенција тренутно улази 52 агенције и сличних ентитета. Међутим, стандардна дефиниција агенције у контексту институционалног система ЕУ је следећа: „Децентрализоване агенције ЕУ су јавна тела успостављена у складу са европским правом; Оне уживају сопствени правни субјективитет; За разлику од институција ЕУ, које су основане Оснивачким уговорима, агенције се оснивају путем секундарног законодавства у циљу испуњавања задатка техничке или научне природе или специфичног управљачког задатка наведеног у њиховом оснивачком акту.“ Видети: Интернет: https://agencies-network.europa.eu/discover-eu-agencies/who-our-members-are_en, 22/01/2025; https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies_en?f%5B0%5D=oe_organisation_eu_type%3Ahttp%3A//publications.europa.eu/resource/authority/corporate-body-classification/AGENCY_DEC, 22/01/2025.

канцеларија за вештачку интелигенцију донекле подсећа на међуинституционалне службе ЕУ. Наиме, карактеристике попут усмереног опсега делатности (тренутно је посвећена само имплементацији Акта о вештачкој интелигенцији) и улога у пружању подршке европским институцијама (Европски парламент, Савет, Европска централна банка), али и агенцијама и телима попут Европског одбора за заштиту података и Европске инвестиционе банке, приближавају је овом типу организације.²⁰ Међутим, за разлику од међуинституционалних служби, Канцеларија је интегрисана унутар административног оквира једног ентитета, конкретно поменутог Генералног директората за комуникационе мреже, садржај и технологију Европске комисије. У том смислу, Канцеларија се првенствено одликује централизованим институционалним дизајном.²¹ У погледу оперативне аутономије, осим већ поменутог одсуства правног субјективитета, што је и разликује од агенција ЕУ, Канцеларија за вештачку интелигенцију је подложна и другим ограничењима. Прво, њена инкорпорација у административну структуру генералног директората, значи да план управљања Главне управе за комуникационе мреже, садржаје и технологије (енгл. скраћеница *DG-CNECT*), водити стратешке приоритете Канцеларије, као и расподелу ресурса, директно утичући на обим и правац њених иницијатива. Друго, њена оперативна аутономија додатно је ограничена дефинисаним надлежностима других субјеката, укључујући тела, канцеларије, агенције и националне власти.²² Разграничење надлежности и функција великог броја актера у овом биће један од изазова пред ЕУ у периоду који следи.

5) УНУТРАШЊА ОРГАНИЗАЦИЈА И НАЧИН ФИНАНСИРАЊА

Осим питања успостављања, положаја и послова и задатака које обавља Канцеларија има и своју унутрашњу организацију („структуру“) и начин финансирања. Она се организационо састоји од пет сектора и два саветника, што одражава њен мандат. Пет сектора је организовано у три одељења („Одељење за извршност у вештачкој интелигенцији и роботизи“, „Одељење за иновације и координацију политика у области вештачке интелигенције“, „Одељење за вештачку интелигенцију за друштвено добро“) и две јединице

²⁰ Claudio Novelli , Philipp Hacker, Jessica Morley, Jarle Trondal and Luciano Floridi, “A Robust Governance for the AI Act: AI Office, AI Board, Scientific Panel, and National Authorities”, *European Journal of Risk Regulation*, 2024, p. 10.

²¹ *Ibid.* Наведени генерални директорат Комисије функционише слично националном министарству, надгледајући имплементацију политика и програма који се односе на дигитално јединствено тржиште.

²² *Ibid.*, p. 12.

(Јединица за прописе и усклађеност и Јединица за безбедност вештачке интелигенције). Два саветника су: главни научни саветник и саветник за међународне послове.²³ Очекује се да ће у Канцеларији бити запослено преко 140 људи, укључујући технолошке стручњаке, административне асистенте, адвокате, стручњаке за политику и економисте.²⁴ Финансирање Канцеларије је очекивано било спорна тачка преговора од самог почетка. Недостатак флексибилности у механизмима за алокацију буџета ЕУ и недостатак воље држава чланица да ставе више ресурса на располагање, значи да се нове европске иницијативе готово по правилу суочавају са финансијским ограничењима. Одељење Комисије у склопу којег је Канцеларија успостављена, доделиће људске ресурсе, док ће ангажовање привременог особља и оперативни расходи бити финансирани прерасподелом буџета из програма „Дигитална Европа“.²⁵ Треба подвући да Уредба о вештачкој интелигенцији наглашава неопходност да национални надлежни органи поседују „адекватне техничке, финансијске и људске ресурсе и инфраструктуру за ефикасно испуњавање својих задатака, са довољним бројем стално расположивог особља“, покривајући стручне области од рачунарства података до основних права.²⁶ Међутим, за наднационалну Канцеларију не постоје еквивалентне одредбе. Њихово одсуство је могуће оправдано очекивањем да ће Канцеларија, бар делимично, користити постојећу инфраструктуру и људске ресурсе генералног директората коме припада.²⁷ Ипак, како је истакнуто у литератури, ангажовање експерата и алоцирање значајних финансијских средстава биће кључни фактори за успех Канцеларије; а, изазов је утолико већи јер ће се за особље такмичити са неким од најпрофитабилнијих приватних компанија у свету.²⁸

6) МИСИЈА И ЗАДАЦИ КАНЦЕЛАРИЈЕ

Основна мисија Канцеларије јесте да „обавља задатке“ из предметне одлуке за потребе спровођења и извршавања предметне уредбе. Ради реализовања те функције, Канцеларија има и додатне задатке: 1) да доприноси стратешком, доследном и ефективном приступу ЕУ међународним иницијативама у области вештачке интелигенције, у координацији с државама чланицама и у складу са општим ставовима и политикама; 2) да доприноси подстицању мера

²³ European Commission, “Shaping Europe’s digital future”, *op. cit.*

²⁴ *Ibid.*

²⁵ EURACTIV, “EU Commission readies establishment of AI Office”. Интернет: <https://www.euractiv.com/section/tech/news/eu-commission-readies-establishment-of-ai-office/>, 22/01/2025.

²⁶ Уредба 2024/1689, чл. 70. став 3.

²⁷ Claudio Novelli *et. al.*, *op. cit.*, p. 12.

²⁸ *Ibid.*

и политика у Комисији којима се искоришћавају друштвене и привредне предности технологија вештачке интелигенције; 3) да пружа подршку убрзаном развоју, увођењу и коришћењу поузданих система вештачке интелигенције и апликација које доносе друштвене и привредне користи, као и да доприноси конкурентности и привреденом расту Уније; Канцеларија нарочито развија иновационе екосистеме путем сарадње са релевантним јавним и приватним актерима и заједницом *start-up* предузећа; 4) да прати развој тржишта и технологија вештачке интелигенције. У извршавању наведених задатака Канцеларија сарађује са: 1) релевантним субјектима, нарочито са стручњацима из научне заједнице и развојним програмерима вештачке интелигенције; 2) релевантним главним управама и службама Комисије; 3) свим телима, канцеларијама и агенцијама Уније од значаја, укључујући Заједничко предузеће за европско рачунарство високих перформанси; 4) у име Комисије сарађује са телима држава чланица.²⁹ У спровођењу Акта о вештачкој интелигенцији, Канцеларији је стављено у дужност да обавља следеће задатке: 1) развија алате, методологије и критеријуме (мерила) за евалуацију могућности општенаменских модела вештачке интелигенције, нарочито врло великих општенаменских модела вештачке интелигенције који носе системске ризике; 2) прати спровођење и примену правила о општенаменским моделима и системима вештачке интелигенције, нарочито ако модел и систем развија исти добављач; 3) прати појаве непредвиђених ризика који потичу из општенаменских модела вештачке интелигенције; 4) истражује могућа кршења правила о општенаменским моделима и системима вештачке интелигенције, између осталих прикупљањем притужби и упозорења, помагањем у припреми одлука Комисије и спровођењем евалуација на основу предметне Уредбе; 5) обезбеђује да, ако је систем вештачке интелигенције обухваћен подручјем примене релевантних прописа Уније за које Комисија има овлашћења надзора и примене, на пример на основу Уредбе (ЕУ) 2022/2065 или (ЕУ) 2022/1925, надзор и примена тих прописа треба да буду потпуно усаглашени с предметном уредбом; 6) помаже спровођење правила о забрањеним праксама у области вештачке интелигенције и високоризичним системима вештачке интелигенције у координацији са телима која су надлежна према секторским прописима, што укључује олакшавање размене информација и сарадње између националних органа, прикупљање обавештења и успостављање информациониих платформи и база података.³⁰ ЕУ настоји да подстиче и развија употребу поуздане вештачке интелигенције на целокупном унутрашњем тржишту. Канцеларија, у сарадњи са релевантним јавним и приватним актерима и заједницом новооснованих предузећа, томе ће дати

²⁹ Одлука, чл. 2.

³⁰ Одлука, чл. 3. став 1.

допринос на следеће начине: унапређењем мера и политика за искоришћавање друштвених и привредних корисити вештачке интелигенције широм ЕУ; пружањем савета о најбољим праксама и омогућавању приступа изолованим регулаторним окружењима, тестирању у стварним условима и другим европским структурама подршке за увођење вештачке интелигенције; подстицањем иновативних екосистема поуздане вештачке интелигенције ради јачања конкурентности и привредног раста ЕУ; помагањем Комисији у искоришћавању употребе трансформативних алата и јачању писмености у области вештачке интелигенције.³¹

Новим законодавством је предвиђено да би Канцеларија требало да подстиче и олакшава израду, преиспитивање и прилагођавање кодекса праксе, узимајући у обзир међународне приступе. Сви добављачи модела вештачке интелигенције опште намене могли би бити позвани да учествују. Наиме, кодекси праксе представљају централни алат за правилно испуњавање обавеза предвиђених на основу Уредбе за добављаче вештачке интелигенције модела опште намене. Како би доказали испуњавање обавеза, добављачи ће се ослањати на њих. Даље, како би се обезбедило да кодекси праксе одражавају најновија достигнућа и да се на одговарајући начин узимају у обзир различите перспективе, Канцеларија би требало да сарађује са релевантним националним надлежним телима, као и да се, по потреби, саветује са организацијама цивилног друштва и другим релевантним актерима и стручњацима у домену вештачке интелигенције. Кодекси праксе треба да обухвате обавезе добављача модела опште намене који представљају системске ризике. Осим тога, кад је реч о системским ризицима, кодекси праксе треба да помогну у успостављању „таксономије“ врсте и природе системских ризика на нивоу Уније, укључујући њихове изворе. Такође, они би требало да буду усмерени и на посебне мере процене и ублажавања ризика.³² Комисији је остављена могућност да извршним актом одлучи да одобри кодекс праксе и учини га општеважећим у Унији или, алтернативно, да утврди заједничка правила за спровођење релевантних обавеза уколико до почетка примене Уредбе кодекс праксе не може бити довршен, или га Канцеларија не сматра адекватним.

7) САРАДЊА КАНЦЕЛАРИЈЕ СА СУБЈЕКТИМА У ОБЛАСТИ ВЕШТАЧКЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ

У обављању својих задатака Канцеларија сарађује са разноврсним релевантним актерима у области вештачке интелигенције. У складу са примењивим правилима тржишног надметања, Канцеларија сарађује са

³¹ European Commission, “Shaping Europe’s digital future”, *op. cit.*

³² Преамбула Уредбе 2024/1689, тачка 116, стр. 30.

учесницима на следеће начине: 1) успостављањем форума за сарадњу добављача модела и система вештачке интелигенције ради унапређења добре праксе и доприноса развоју кодекса понашања и кодекса поступања; 2) организовањем редовних саветовања са учесницима, што, према потреби, укључује стручњаке из научне заједнице и образовног сектора, грађане, цивилно друштво и социјалне партнере, ради прикупљања информација потребних за обављање задатака; 3) успостављањем форума за сарадњу са заједницом отвореног кода с циљем утврђивања и осмишљавања најбољих начина безбедног развоја и употребе модела и система вештачке интелигенције са отвореним кодом.³³ Канцеларија континуирано прати екосистем вештачке интелигенције, технолошка и тржишна кретања, али и појаву системског ризика и све друге релевантне трендове, ради делотворног обављања свих послова на нивоу доказа и предвиђања. За успешан рад Канцеларије важна је сарадња са различитим институцијама, стручњацима и другим учесницима. Наведена сарадња се одвија, како на нивоу Уније тако и на нивоу држава чланица, а огледа се, између осталог, у међусекторској, институционалној и међународној сарадњи.

Међусекторска сарадња унутар Комисије

На овом подручју, Канцеларија је задужена да доприноси подстицању мера и политика којима се искоришћавају друштвене и индустријске предности технологије вештачке интелигенције. Она је нарочито дужна да у извршавању својих задатака сарађује са другим релевантним главним управама и службама Комисије, посебно, кад је реч о евалуацији и тестирању општенаменских модела и система вештачке интелигенције, као и са Европским центром за алгоритамску транспарентност Комисије. Такође, Канцеларија је дужна да пружа подршку другим релевантним главним управама и службама Комисије ради лакше употребе модела и система вештачке интелигенције као трансформативних алата у релевантним областима политика Уније и да упозорава на појаву нових ризика.³⁴

Међуинституционална сарадња

И у извршавању својих задатака Канцеларија успоставља одговарајуће облике сарадње са другим телима, канцеларијама и агенцијама Уније.³⁵ Упоредо са увођењем нових правила, ЕУ гради и нови институционални оквир управљања технологијом вештачке интелигенције. Иако је формално

³³ Одлука, чл. 4.

³⁴ Одлука, чл. 5.

³⁵ Одлука, чл. 6.

реч о подељеној надлежности Уније и њених чланица, из анализе садржине Акта о вештачкој интелигенцији, произилази да је дошло до суштинског померања надлежности ка наднационалном нивоу. Повећан је број европских тела у овом домену, а њихове управљачке и надзорне функције су ојачане.³⁶ Канцеларија блиско сарађује са Европским саветом за вештачку интелигенцију, које отелотворује међувладин метод, и Научним повереништвом независних стручњака, које обезбеђује снажну повезаност са научном заједницом. Саветодавни форум представља уранотежен одабир учесника, укључујући индустрију, новооснована предузећа и мала и средња предузећа, академску заједницу, заједнице за стратешко промишљање и цивилно друштво. Канцеларији је допуштено да сарађује и са стручњацима појединцима и организацијама. Предвиђено је да се успоставе и форуми за сарадњу добављача модела и система вештачке интелигенције, укључујући вештачку интелигенцију опште намене, и слично за заједницу отвореног кода, како би се размењивале најбоље праксе и допринело развоју кодекса понашања и кодекса праксе.³⁷

Међународна сарадња

Кад је реч о овом облику сарадње, Канцеларија сарађује с трећим земљама и међународним организацијама. Она својим активностима доприноси међународној сарадњи Комисије у области вештачке интелигенције, а која укључује политику иновација и изврсности, као и помагање у управљању вештачком интелигенцијом на глобалном плану. Канцеларија ће у свом раду: инсистирати на одговорном управљању вештачком интелигенцијом и афирмисати тзв. европски приступ поузданој вештачкој интелигенцији; помагати међународну сарадњу у области регулисања и управљања вештачком интелигенцијом; подржавати развој и спровођење међународних споразума о вештачкој интелигенцији, између осталог, и пружањем подршке државама чланицама.³⁸

8) НАДЗОР КАНЦЕЛАРИЈЕ НАД СПРОВОЂЕЊЕМ АКТА О ВЕШТАЧКОЈ ИНТЕЛИГЕНЦИЈИ

Полазећи од констатације да „прописи немају вредност без ефикасног спровођења“, као и да ово посебно важи за поље нових технологија (енгл.

³⁶ Драгана Дабић, „Институције и управљање вештачком интелигенцијом на нивоу Европске уније“, у: *Зборнику сажетак „Право између заштите и злоупотребе“*, Источно Сарајево, 2024, стр. 55.

³⁷ European Commission, “Shaping Europe’s digital future”, *op. cit.*

³⁸ Одлука, чл. 7.

emerging technologies),³⁹ европски законодавци су у Преамбули Уредбе навели да овлашћења надзора и извршавања обавеза добављача модела вештачке интелигенције опште намене треба да буду у надлежности Комисије како би се на нивоу Уније на најбољи начин искористило централизовано стручно знање и синергија Уније. Канцеларија спроводи све потребне мере за праћење ефективног спровођења Уредбе у погледу модела вештачке интелигенције опште намене. На сопствену иницијативу, на основу резултата својих активности праћења или на захтев органа, односно тела за надзор тржишта у складу са условима утврђеним у Уредби, истражује могуће повреде правила о добављачима модела вештачке интелигенције опште намене. Канцеларија је овлашћена да предузима потребне мере за праћење ефективног спровођења и испуњавања обавеза добављача вештачке интелигенције модела опште намене које су утврђене Уредбом. Такође, она је овлашћена да истражи могуће повреде у складу са овлашћењима предвиђеним Уредбом, између осталог тражењем документације и информација, спровођењем евалуација и захтевањем од добављача вештачке интелигенције модела опште намене да спроводе мере. Како би се искористило независно стручно знање, у поступку спровођења евалуација, Канцеларија је овлашћена да укључи независне стручњаке да спроведу евалуације у њено име. Усаглашеност са обавезама требало би да буде извршива, између осталог, уз помоћ захтева за предузимање одговарајућих мера, између осталих и мера за ублажавање ризика у случају утврђених системских ризика, као и ограничавања стављања на располагање на тржишту, повлачења или опозива модела. Треба узети у обзир да национална тела за надзор тржишта и Комисија могу да предложе заједничке активности, укључујући заједничке истраге, које треба да спроводе тела за надзор тржишта или тела за надзор тржишта заједно са Комисијом, а чији је циљ повећање степена усаглашености, утврђивање неусклађености, подизање свести и давање смерница у вези са Уредбом у погледу специфичних категорија високоризичних система вештачке интелигенције за које је утврђено да представљају озбиљан ризик у два или више држава чланица. Улога Канцеларије се огледа у пружању координационе подршке за заједничке истраге.⁴⁰ Потребно је појаснити разграничење одговорности и надлежности на нивоу Уније и на националном нивоу. Како би се избегло преклапање надлежности, ако се систем вештачке интелигенције заснива на моделу вештачке интелигенције опште намене, а модел и систем обезбеђује исти добављач, надзор би се требао спроводити на нивоу Уније путем Канцеларије, која би у ту сврху требала да има овлашћења тела за надзор тржишта у смислу Уредбе (ЕУ) 2019/1020. У свим осталим случајевима

³⁹ Claudio Novelli *et. al.*, *op. cit.*, p. 1.

⁴⁰ Преамбула Уредбе 2024/1689, тачка 160, стр. 40.

национални органи за надзор тржишта и даље су одговорни за надзор система вештачке интелигенције. Међутим, кад је реч о системима вештачке интелигенције опште намене које субјекти који уводе системе вештачке интелигенције могу непосредно (директно) да употребљавају у барем једну сврху која је класификована као високоризична, национална тела за надзор тржишта требало би да сарађују са Канцеларијом на спровођењу евалуација усаглашености и о томе да обавесте Савет за вештачку интелигенцију и друга тела за надзор тржишта. Даље, треба узети да тела за надзор тржишта треба да затраже помоћ од Канцеларије уколико тело за надзор тржишта не може да закључи истрагу високоризичног система вештачке интелигенције, због немогућности да приступи одређеним информацијама повезаним са моделом вештачке интелигенције опште намене на којем је изграђен високоризични систем вештачке интелигенције. У таквим би се случајевима поступак у погледу узајамне помоћи у прекограничним случајевима из поглавља VI Уредбе (ЕУ) 2019/1020 требало да примењује *mutatis mutandis*.⁴¹

9) ЗАКЉУЧАК

Као први опсежни правни оквир на свету о овој напредној технологији, Европска уредба о вештачкој интелигенцији, односно акт или закон како се упростићено наводи, има за циљ да подстакне иновације (по принципу *made in Europe*), уз истовремену заштиту појединца од потенцијалних штетних ефеката увезаних са применом система вештачке интелигенције. Она установљава специфичан и сложен систем управљања на више нивоа. Национални надлежни органи надгледаће примену правила на националном нивоу, док ће новоформирана Европска канцеларија обезбеђивати координацију на европском нивоу. У синергији са националним властима Европска канцеларија је прво тело на глобалном плану које спроводи обавезујућа правила о вештачкој интелигенцији, те се стога очекује да постане међународна референтна тачка. Њена позиција биће ојачана и због повезаности са другим новим телима ЕУ која имају улогу и задатке у овом домену; У првом реду – Европским саветом за вештачку интелигенцију, Саветодавним форумом и Научним повереништвом независних стручњака, који одреда доприносе укључивању социо-економске и техничке димензије у процес одлучивања, а не треба занемарити ни настојање да кроз њихов састав буду представљени релевантни интереси (индустрије, научне заједнице, цивилног друштва и осталих заинтересованих страна). Укратко, Канцеларија је формирана с мишљу да постане центар експертизе и темељ јединственог европског приступа управљању вештачком интелигенцијом. Критичко сагледавање Одлуке Комисије о оснивању Канцеларије, као и

⁴¹ Преамбула Уредбе 2024/1689, тачка 161, стр. 40–41.

релевантних одредаба Уредбе о европском систему управљања технологијом вештачке интелигенције који је у повоју, наглашава потенцијалне изазове. Не би требало занемарити ризик од гушења иновација прекомерном регулативом, као ни беспотребно преклапање надлежности нових европских тела. И у овом случају, до преклапања овлашћења долази услед тензије између наднационалног и међувладиног метода, својствене моделу управљања јавним политикама на нивоу ЕУ. Такође, услед деловања тзв. „бирокупске инерције“ могло би доћи умањење заштите права. Ово последње се у контексту система управљања ЕУ односи на тенденцију да се исувише сложен институционални оквир споро и недовољно ефикасно прилагођава променама и успорава доношење потребних одлука. Да би амбициозни циљеви европске стратегије за вештачку интелигенцију били оствариви, њен регулаторни оквир мора бити адаптиван и осетљив на појаву нових претњи које проистичу из специфичне природе технологије. Напоследку, иако Канцеларија ЕУ за вештачку интелигенцију има потенцијал да постане једна од најважнијих институција у обликовању политика и пракси вештачке интелигенције, не само регионално већ и глобално (у прилог јој иде, и јача њену позицију, околност да је ЕУ пожурела да буде пионир у глобалној регулаторној трци, када већ европске компаније не предњаче у иновацијама), на процене успешности њеног деловања ће утицати мноштво чинилаца. Њен капацитет да се прилагоди технолошком окружењу, које се наизглед незаустављиво развија, биће тестиран. Уз то, нимало јој неће бити лако да се смислено укључи у дијалог са широким спектром заинтересованих страна, а да он не прерасте у какофонију тешко помишљивих интереса. Не улазећи притом у детаље колико би различити интереси и капацитети земаља чланица, у домену вештачке интелигенције, могли отежати јединствено управљање. Успех најновије европске иницијативе неће се мерити искључиво по стопи усклађености правила која вежу добављаче вештачке интелигенције, што је примарни мандат Канцеларије, већ и по опипљивим друштвеним користима које произилазе из одговорне примене вештачке интелигенције широм Европе.

10) ИЗВОРИ

- Bradford, Anu, *The Brussels Effect: How the European Union Rules the World*, Oxford University Press, 2020.
- Дабић, Драгана, „Предлог директиве о одговорности за вештачку интелигенцију“, *Европско законодавство*, 87–88/24, Београд, 2024. Интернет: https://doi.org/10.18485/iipe_ez.2024.23.87_88.16.
- Дабић, Драгана, „Предлог регулаторног оквира ЕУ о вештачкој интелигенцији“, *Европско законодавство*, 86/24, Београд, 2024. Интернет: https://doi.org/10.18485/iipe_ez.2024.23.86.11.

- Дабић, Драгана, „Предлози за успостављање регулаторног оквира вештачке интелигенције на међународном плану“, у: Срђан Радуловић (ур.) *Динамика савременог правног поретка*, Универзитет у Приштини, Правни факултет у Косовској Митровици, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Институт за упоредно право, Косовска Митровица, 2024.
- Ebers, Martin, “Truly Risk-based Regulation of Artificial Intelligence How to Implement the EU’s AI Act”, *European Journal of Risk Regulation*, 2024, doi:10.1017/err.2024.78.
- Goujon, Reva, “The Real Stakes of the AI Race: What America, China and Middle Powers Stand to Gain and Lose”, *Foreign Affairs*, December, 2024.
- Novelli, Claudio, Philipp Hacker, Jessica Morley, Jarle Trondal and Luciano Floridi, “A Robust Governance for the AI Act: AI Office, AI Board, Scientific Panel, and National Authorities”, *European Journal of Risk Regulation*, 2024, doi:10.1017/err.2024.57.
- Станковић, Невена, *Србија и Европска унија: спољнополитичке дилеме, ограничења, импликације*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2024.

THE EUROPEAN ARTIFICIAL INTELLIGENCE OFFICE

Dragana DABIĆ*

Abstract: In August 2024, the European Union Regulation on Harmonised Rules on Artificial Intelligence (commonly known as the Artificial Intelligence Act or Law) entered into force. This legally binding instrument sets out the rules for the development, placing on the market, putting into operation, and use of artificial intelligence systems in the European Union (EU). As the world's first comprehensive legal framework on this advanced technology, it aims to foster innovation while protecting individuals from potential harm linked to the use of artificial intelligence systems. The Regulation also includes still underdeveloped governance mechanisms aimed at achieving its effective implementation in the member states. To this end, a European Office for Artificial Intelligence was established, which should become a hub of expertise at the Union level and the foundation of a single European governance system for this advanced technology. The paper explores its role as a centre of expertise and an important institution for shaping AI policy and practice at the EU level. It also examines its founding principles, operational status, mission and tasks, and cooperation with relevant stakeholders. A critical examination reveals potential challenges such as overlapping competencies, the risk of stifling innovation through over-regulation, and bureaucratic inertia. The author concludes that the success of the latest European initiative will not be measured solely by the level of compliance of rules binding AI providers, which is the Office's formal mandate, but also by the tangible societal benefits resulting from the responsible deployment of AI systems and models.

Keywords: EU, Artificial Intelligence Act, European Office for Artificial Intelligence, AI models.

* Institute of International Politics and Economics, Belgrade. E-mail: ddabic@diplomacy.bg.ac.rs; ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-6427-4244>.